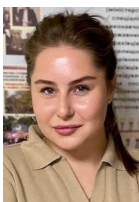

МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК АКТУАЛЬНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

І. П. КУДИНОВА,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
ORCID: 0000-0002-1324-3840
E-mail: ikudinova@nubip.edu.ua

О. С. ГРИЩЕНКО,

студентка
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
E-mail: algrischenkoo@gmail.com

Анотація. У статті обґрунтовано та висвітлено теоретичні засади й механізми розвитку медичного туризму як актуального тренду сучасного розвитку сфери туризму в Україні. Зазначено, що медичний туризм є одним із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, поповнення державного бюджету, залучення іноземних інвестицій та створення позитивного іміджу країни. Досліджено функції та класифікацію медичного туризму як одного з видів туристичної діяльності. Проаналізовано передумови й історію його розвитку. Зазначено, що починаючи з 18 століття заможні пацієнти з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів і курортів Європи та США для лікування. А завдяки глобалізації комунікаційних і транспортних технологій в кінці 20 століття тенденції почали змінюватися й менш заможні люди почали з розвинених країн їздити до країн, що розвиваються, за лікуванням. Оцінено сучасний стан розвитку медичного туризму в світі та в Україні.

Наголошено, що Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів, конкурентні переваги за ціновими параметрами та є одним із світових лідерів із медичного в'їзного туризму за такими напрямками, як репродукція, стоматологія, кардіохірургія, клітинна терапія, реабілітація, в тому числі постковідна, та офтальмологія. Перераховано основні напрямки виїзного медичного туризму з України. Охарактеризовано безпосередніх учасників ринку медичного туризму. Досліджено географію потоків медичних туристів. Перераховано функції, які відіграє медичний туризм із точки зору різних сфер. Визначено актуальні проблеми та перспективи розвитку медичного туризму в Україні. Проведено SWOT-аналіз ринку медичного туризму в Україні для виокремлення сильних і

слабких характеристик процесу становлення та розвитку медичного туризму, виокремлення загроз і перешкод. Виділено топ-10 медичних закладів України згідно з відгуками споживачів і за здатністю приймати іноземних відвідувачів на найвищому рівні. Для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства запропоновано шляхи реалізації його розвитку.

Ключові слова: медичний туризм; лікування; турист; медична послуга

Актуальність.

Медичний туризм є одним із вагомих факторів розвитку галузі охорони здоров'я, поповнення державного бюджету, залучення іноземних інвестицій і створення позитивного іміджу країни.

Крім того, медичний туризм – це феномен сучасності, темпи приросту якого вважаються найвищими в порівнянні з іншими туристичними сегментами на даний момент. Об'єм інвестицій, що вкладаються в дану галузь, і кількість міжнародних пацієнтів збільшується щороку. Світовий ринок медичного туризму до пандемії COVID-19 оцінювався в 40 мільярдів доларів та після завершення пандемії зростатиме з кожним роком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвитку медичного туризму в Україні присвячені праці провідних вчених: М. Мальської та О. Бордун (2018), К. Діденко (2016), О. Басва (2015), Г. Михайліченко (2020) та інших. Дані публікації окреслюють територіальну організацію медичного туризму, перспективні напрями його розвитку.

Мета статті – дослідження сутності та функцій медичного туризму як актуального тренду сучасного розвитку сфери туризму в Україні, аналіз стану його розвитку, проблем і перспектив розширення.

Матеріали та методи дослідження.

Дане дослідження проведено на основі системного підходу з використанням широкого кола методів наукового пізнання наприклад, аналізу та синтезу, наукового узагальнення, індукції та дедукції, табличного та графічного методів, а також відкритих джерел міжнародної статистичної інформації та офіційних даних форумів, рейтингів, міжнародного туристичного барометра, які публікуються міжнародними організаціями: Українська асоціація медичного туризму та United Nations World Tourism Organization (UNWTO).

Результати дослідження та їх обговорення.

Медичний туризм став одним із найпопулярніших сучасних напрямлень туризму, що пов'язано із глобалізацією суспільства. Об'єм інвестицій, які вкладаються в цю галузь, збільшується кожного року. Медичний туризм перебуває на перетині двох сфер – медицини й економіки, та стає найперспективнішою областю туристичного бізнесу.

Подорожі за кордон задля покращення здоров'я – явище не нове. Починаючи з 18 століття заможні пацієнти з країн, що розвивалися, їздили до медичних центрів Європи та США

для лікування. Ця тенденція потроху почала змінюватися наприкінці ХХ і значно зросла в ХХІ столітті завдяки глобалізації комунікаційних і транспортних технологій, коли менш заможні люди з розвинених країн почали їздити до країн, що розвиваються, за медичними послугами.

Медичний туризм щороку стає все популярнішим серед людей, які хочуть отримати доступ до процедур із декількох причин (Мальська & Бордун, 2018): висока ціна на медичні послуги в рідній країні; високий рівень медицини та більш сучасні технології лікування в інших країнах; бажання мати висококваліфікований рівень сервісу; отримання «другої думки» щодо діагнозу; можливість отримати медичну послугу якомога скоріше, без очікування та великих черг; конфіденційність; можливість отримати медичні послуги, які заборонені в країні проживання.

Саме ці фактори, які не є вичерпними, стимулюють глобальне зростання потоку пацієнтів через національні кордони.

Отже, медичний туризм – це напрямок туризму, який передбачає організацію та надання лікування, діагностики

захворювань і інших медичних послуг як у межах країни, так і за кордоном, у поєднанні з дозвіллям і відпочинком.

Зрозуміло, що для розвитку медичного туризму необхідний як ресурсний потенціал природного характеру, так і розвинена інфраструктура, а також кваліфікований персонал медичних лікувальних закладів.

Виділяють наступні види медичного туризму: виїзний, в'їзний і внутрішній. В'їзний медичний туризм відноситься до зовнішніх туристів, які в'їжджають до певної країни. Виїзний медичний туризм стосується туристів, які подорожують із країни походження до іншої. Тобто, коли медичні туристи подорожують закордоном, це є виїзним туризмом для їх власної країни. Внутрішній медичний туризм – це коли люди, які проживають у певній країні, їдуть до іншого міста, регіону чи штату цієї ж країни для отримання медичної, стоматологічної чи хірургічної допомоги, рівної або кращої, ніж у своєму місті.

Перерахуємо основні напрямки виїзного медичного туризму з України (табл. 1).

Україна має високий потенціал медичних, оздоровчих і рекреацій-

1. Основні напрямки виїзного медичного туризму з України

Напрямки	Хвороби
Німеччина	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. Генетика, офтальмологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація, урологія, гінекологія, check-up
Ізраїль	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. Генетика, дерматологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація, урологія, гінекологія
Туреччина	Онкологія, Robot Da Vinci, Cyber Knife, Gamma Knife, True-Beam, реабілітація, педіатрія, нейрохірургія, дерматологія
Італія, Іспанія, Польща, Латвія, Франція	Онкологія, онкогематологія, нейрохірургія, пластична хірургія, check-up, педіатрія, діагностика, генетика, трансплантація
Південна Корея, Індія	Онкологія, онкогематологія, педіатрія, діагностика. генетика, дерматологія, ортопедія, травматологія. ДЦП, аутизм, реабілітація
Америка	пологи, мінімально-інвазивні операції, складні кейси

Джерело: складено на основі даних Української асоціації медичного туризму.

них ресурсів, конкурентні переваги за ціновими параметрами та на сьогодні стала одним із світових лідерів медичного в'їзного туризму саме за такими напрямками, як репродукція, стоматологія, кардіохірургія, клітинна терапія – лікування стовбуровими клітинами, реабілітація, в тому числі постковідна, та офтальмологія.

Зазначимо, що медичний туризм є також важливою галуззю не лише для туристів і пацієнтів, а й для країн, які їх приймають. Перерахуємо функції, які відіграє медичний туризм з точки зору різних сфер (Horowitz, 2007):

- для державної влади: економічний розвиток країни, створення доходу, податкові надходження, збільшення кількості закладів охорони здоров'я та робочих місць, підвищення рейтингу та престижу країни;
- для населення: нові робочі місця, доступ до якісних медичних послуг і технологій;
- для професійних асоціацій і навчальних закладів: надає базу для навчальних програм і програм підвищення кваліфікації;
- для спеціалістів із маркетингу: надає робочі місця та попит на створення реклами та веб-сайтів;
- для журналістів, авторів: забезпечує темами для досліджень, книг і статей, щоб популяризувати медичний туризм та інформувати населення про його можливості;
- для розробників програмного забезпечення: надає можливості розробляти нові програми та додатки, які керують логістикою та координацією подорожей для пацієнтів, лікарень, клінік і кол-центрів;
- для консультантів і бізнес-експертів: зростання клієнтів для розвитку бізнесу та стартап-консультантів, збільшення можливостей для

спікерів, аналітиків, організаторів заходів, органів із сертифікації та акредитації.

Згідно зі статистикою, в період 2017–2018 років міжнародний туристичний ринок зростав на 4 % у рік, що практично можна порівняти з ростом розміру світового валового продукту – на 3,5 %. Така активність породжує потужний світовий ринок медичного туризму, який вже в 2019 році оцінювався в понад 40 мільярдів доларів і прогнозувалося, що в 2021 році розмір ринку збільшиться до 45 мільярдів доларів. Проте пандемія COVID-19, яка призвела до закриття кордонів і введення певних обмежень, фактично зупинила міжнародні та внутрішні туристичні потоки. Експерти прогнозували, що в 2020 році ринок скоротиться як мінімум на 30%, і повернеться до рівня 2019 року лише в 2022–2023 роках. Майже так і сталося, сьогодні ми маємо дані про розмір ринку в 27,5 мільярдів доларів в 2020 році і прогноз на 2021 рік – близько 30 мільярдів доларів. Таке зростання пов'язано з тим, що компанії відновлюють свою діяльність, адаптувавшись до нових норм життя (IMTI, 2020).

У 2020 році частки сегментів ринку медичних послуг виглядали так (рис. 1).

Як бачимо, найпопулярнішим напрямком у 2020 році виявилася косметична хірургія, її частка становила 17 %. Це пов'язано з тим, що пластична хірургія стала більша поширеною та прийнятною. Найбільшим попитом користуються такі послуги, як пересадка волосся, підтяжка обличчя, ринопластика й інші. Топ-5 країн цього напрямку – Південна Корея, Іспанія, Туреччина, США та Бразилія.

Щодо географії та лідерів країн медичного туризму виділяють регіо-

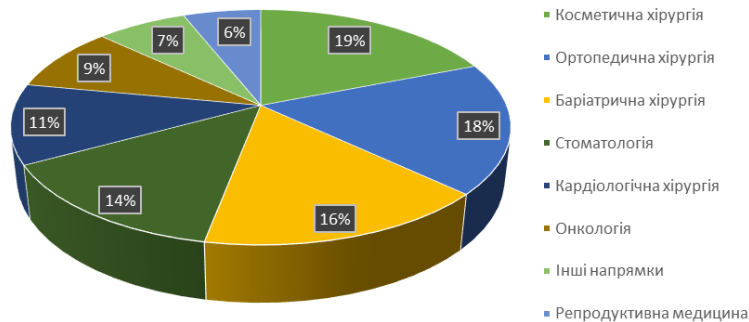

Рис. 1. Сегментація ринку медичних послуг у 2020 році

Джерело: складено на основі даних UNWTO.

нальні (зокрема для пацієнтів із країн пострадянського простору – це Німеччина та Ізраїль) та глобальні (Індія, Таїланд, Південна Корея, Малайзія). Наприклад, Індія цікава для медичних туристів тим, що це найбільша в світі англومовна країна, яка пропонує медичні послуги достатньо високого рівня за цінами, деколи в рази нижчими від таких у США або Великій Британії.

Україна, яка наразі трансформує систему охорони здоров'я, на нашу думку, повинна враховувати досвід Туреччини. Туреччина сьогодні є одним із світових лідерів медичного туризму, демонструючи шалені темпи приросту. Ключовим фактором стала державна підтримка галузі, зокрема мільйони доларів інвестицій, а також національна програма розвитку медицини та медичного туризму.

Очікується, що до 2025 року весь ринок медичного туризму зросте на 8,5 % за умови відкриття кордонів. Таке зростання буде пов'язано з доступністю нових медичних технологій, розвитком галузі в країнах, що розвиваються, дотриманням більшістю суб'єктами ринку міжнародних стандартів якості, покращенням умов страхування та сучасний маркетинг (Mordorintelligence, 2021).

Учасники ринку медичного туризму представлені готелями, ресторанами, перекладачами, туристичними компаніями й агентами, авіаперевізниками, клініками, медичними та реабілітаційними центрами, страховими компаніями, провайдерами медичного туризму, а також SPA та Wellness центрами.

За допомогою SWOT-аналізу більш детально проаналізуємо сильні, слабкі характеристики процесу становлення і розвитку медичного туризму в Україні, а також загрози та можливості (табл. 2).

Провівши аналіз функціонування ринку медичного туризму, було визначено його основні проблеми й найактуальнішою, звичайно ж, є пандемія COVID-19, адже тисячі пацієнтів були змушені відкласти лікування через закриття кордонів. Індустрія медичного туризму була однією з перших сфер, яка зазнала впливу і, можливо, їй знадобиться найбільше часу для відродження.

За дослідженнями вчених, зазначимо топ-10 найкращих медичних закладів України згідно з відгуками пацієнтів і здатністю приймати іноземних відвідувачів на найвищому рівні (YAMT; Михайліченко, 2020):

2. SWOT–аналіз ринку медичного туризму України

Сильні сторони	Слабкі сторони
- вигідне географічне розташування країни; - наявність професійних лікарів і клінік; - доступність медичних послуг; - цінова доступність послуг; - відносно вільний ринок для нових сучасних підприємств; - сприятливе законодавство; - прагнення до подорожей в іноземців..	- несприятлива політико–економічна ситуація; - недостатній рівень інфраструктури МТ і туризму; - відсутність довіри з боку пацієнтів; - інвестиційні ризики; - недостатній рівень сервісу; - висока конкуренція з боку іноземних гравців; - нерозвинений ринок страхової медицини; - відсутність законодавчо–правових засад функціонування медичного туризму.
Можливості	Загрози
- зростання світового та регіонального ринків медичного туризму; - інвестиції в приватну медицину; - розвиток певних галузей медицини.	- несприятлива політико–економічна ситуація; - пандемія COVID–19; - зростання конкуренції на рівні країн і клінік.

Джерело: розроблено авторами.

1. Національний інститут серцево–судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМН України, м. Київ.
2. Київський міський інститут серця, м. Київ.
3. Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова НАМН України, м. Одеса.
4. Клініка клітинної терапії, м. Київ.
5. Клініка «LISOD», Київська область.
6. Офтальмологічна клініка «Ексімер», м. Київ.
7. Медична клініка «Інновація», Київська область.
8. Клініка Спіженко, Київська область.
9. Клініка «IDIDA», м. Київ.
10. Клініка репродуктивної медицини «Надія», м. Київ.

Основним гравцями на ринку медичного туризму, та й медицини загалом, в Україні є приватні клініки, яких стає дедалі більше, сервіс у них максимально наближений до європейського, а спеціалістів для роботи обирають найкращих. Щодо державних лікарень, то вони ще не готові до такого кроку, адже не мають налагодженого сервісу, більшість із них застарілі та без належного медичного обладнання, без комфортних умов для утримання

пацієнтів, і, на жаль, подекуди працюють некомпетентні лікарі.

На нашу думку, для повноцінного функціонування медичного туризму як пріоритетної галузі господарства необхідно як на державному, так і на регіональному рівнях реалізувати такі завдання:

- розробити систему ефективних стимулів щодо розвитку державної медицини та нового конкурентного продукту;
- модернізувати процес клінічного лікування;
- створити або модернізувати відповідну матеріально–технічну базу;
- поліпшити туристичну та транспортну інфраструктуру;
- збільшити кількість клінік, спеціалізованих на прийманні міжнародних пацієнтів;
- здійснити перепідготовку медичних кадрів і підвищення кваліфікації спеціалізованих туристичних агентів і туроператорів;
- покращити або розробити ефективний процес фінансування галузі;
- розробити ефективну систему взаємодії з громадськими організаціями й інститутами влади для розв’язання галузевих проблем;

- пропонувати нові продукти медичного туризму та виходити з ними на міжнародний ринок;
- створити спеціалізовані туристичні агентства;
- проводити великі маркетингові кампанії, задіювати міжнародні ЗМІ, міжнародні портали медичного туризму, брати участь у виставках і взаємодіяти з міжнародними агентствами медичного туризму.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Медичний туризм відіграє величезну роль для країн, які приймають іноземних туристів. Загалом, він сприяє швидшому економічному розвитку країни, створенню додаткових джерел доходу, збільшенню кількості нових закладів охорони здоров'я та підвищує загальний рейтинг і престиж країни. Для населення країни він створює нові робочі місця та надає доступ до якісних медичних послуг і технологій. Медичний туризм дає можливість країнам, які мають довгезелісні черги на отримання тих чи інших процедур, зменшити ці черги та звільнити місця саме завдяки відправленню пацієнтів в інші країни, де вони можуть пройти процедуру швидко, а інколи навіть дешевше. При цьому не перенавантажуючи власну систему охорони здоров'я.

Крім того, розвиток медичного туризму запобігає плинності кадрів або плинності «мізків». У країні, де медична галузь розквітає, талановиті медичні працівники навіть не думають про міграцію в пошуках кращих можливостей. Загалом, зростання попиту на отримання медичних послуг у країнах, що розвиваються, призводить до збільшення інвестицій не тільки в цю сферу, а ще й у транспорт

і інші супутні інфраструктурні сектори; а також до збільшення зусиль щодо поліпшення інфраструктури та якості надання медичної допомоги.

Для подальшого розвитку медичного туризму в Україні необхідно розробити стратегію його розвитку з чітко визначеними етапами, яка буде контролюватися та спонсоруватися державними органами та додатковими приватними інвестиціями.

Перспективи подальших досліджень щодо розвитку не лише медичного туризму, а й туристичної галузі загалом, потребують державної підтримки та комплексного підходу маркетингової, сервісної та промоційної політики в сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 128 с.
2. Українська Асоціація Медичного Туризму. URL: <https://uamt.com.ua/UA>
3. Horowitz M. D. Health Care in the Global Economy. URL: <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf>
4. The International Travel Journal. URL: <https://www.imtj.com/>
5. Market Tourism Market – Growth, Trends, Covid-19 impact and forecast (2021–2026). URL: <https://www.mordorintelligence.com/industryreports/medical-tourism-market>
6. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. Ефективна економіка. 2020. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.2
7. UNWTO. International Tourism Highlights, 2020. Edition. URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
8. Баєв В. В. Сучасні тенденції розвитку медичного туризму в Україні. Агросвіт. 2015. № 7. С. 35–38.

9. Діденко К. Д., Жученко В. Г. Медичний туризму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 16. Ч. 4. С. 101–105.

References

1. Malska, M. P., & Bordun, O. Yu. (2018). Medychnyi turizm: teoriia ta praktyka: navch. posib. [Medical tourism: theory and practice]. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury».
2. Ukrainska Asotsiatsiia Medychnoho Turyzmu. Retrieved from <https://uamt.com.ua/UA>
3. Horowitz, M. D. Health Care in the Global Economy. Retrieved from <http://web.nchu.edu.tw/pweb/users/hychuo/lesson/5877.pdf>
4. The International Travel Journal. Retrieved from <https://www.imtj.com>
5. Market Tourism Market – Growth, Trends, Covid–19 impact and forecast (2021–2026). Retrieved from <https://www.mordorintelligence.com/industryreports/medical-tourism-market>
6. Mykhailichenko, H. I. (2020). Rozvytok turystychnoho produktu likuvalno-ozdorovchoho ta medychnoho turizmu Ukrainy. Efektyvna ekonomika, 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.2
7. UNWTO. (2021). International Tourism Highlights. Retrieved from <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
8. Baiev, V. V. (2015). Suchasni tendentsii rozvytku medychnoho turizmu v Ukraini [Current trends in the development of medical tourism in Ukraine]. Ahrosvit, 7, 35–38.
9. Didenko, K. D., & Zhuchenko, V. H. (2016). Medychnyi turizmu v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Medical tourism in Ukraine: current state and perspectives of development]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu, 16(4), 101–105.

I. P. Kudinova, O. S. Grishchenko (2021). MEDICAL TOURISM AS A CURRENT TREND OF MODERN DEVELOPMENT IN THE FIELD OF UKRAINIAN TOURISM.

BIOECONOMY AND AGRARIAN BUSINESS, 12(3-4): 61-69.

<https://doi.org/10.31548/bioeconomy2021.03-04.061>

Abstract. The article substantiates and highlights the theoretical principles and mechanisms of medical tourism development as a current trend in the modern development of tourism in Ukraine. It is noted that medical tourism is one of the most important factors in the development of health care, replenishment of the state budget, attracting foreign investment and creating a positive image of the country. The functions and classification of medical tourism as one of the types of tourist activity are studied. The preconditions and history of its development are analyzed. It is noted that since the 18th century, wealthy patients from developing countries have traveled to medical centers and resorts in Europe and the United States for treatment. And thanks to the globalization of communication and transport technologies in the late 20th century, trends began to change and less affluent people began to travel from developed countries to developing countries for treatment. The current state of development of medical tourism in the world and Ukraine is assessed.

It is emphasized that Ukraine has a high potential of medical, health and recreational resources, competitive advantages in terms of price parameters and today has become one of the world leaders in medical inbound tourism in such areas as reproduction, dentistry, cardiac surgery, cell therapy, rehabilitation, including postcovid, and ophthalmology. The main directions of outbound medical tourism from Ukraine are listed. Direct participants of the medical tourism market are characterized. The geography of medical tourist flows

has been studied. The functions that medical tourism plays in terms of different areas are listed. Current problems and prospects for the development of medical tourism in Ukraine are identified. A SWOT analysis of the medical tourism market in Ukraine was conducted in order to identify the strengths and weaknesses of the formation process and development of medical tourism also to identify threats and obstacles. The Top 10 medical institutions of Ukraine were selected according to consumer feedback and the ability to treat foreign visitors at the highest level. The ways to implement developments for the full functioning of medical tourism as a priority sector of the economy are proposed.

Key words: *medical tourism; treatment; tourist; medical service*
